

גליון תקקז • עדש"ק פרשת וארא

• שנת העשרים •

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

מכות מצרים והמלחמות כיום

נחשים במכת ערוב – מנלן?

בענין אישו משום חציו

דאגה רוחנית לאח שלך!

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מאיר יעקב זילברשטרום, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם טייטלבוים,
הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שווייכה

מכת דם וצפרדע בעבודת האדם

יציאת מצרים – בכל יום

מצות זכירת יציאת מצרים היא בכל יום, כיון שענין יציאת מצרים ישנו בעבודה הרוחנית של האדם בכל יום, כפי שמבאר אדמו"ר הזקן באריכות בתניא (פמ"ז) ובתורה-אור (פרשתנו נז, ב ואילך). ואם כן, בודאי שכל הסיפורים שהתורה מספרת אודות אופן יציאתם של ישראל ממצרים בגשמיות, הם הוראה גם באופן "יציאת מצרים" ברוחניות.

התחלת יציאת מצרים היתה על ידי עשר המכות, שעל ידם נשברה גאוות פרעה וגאוות מצרים. והרי זה תוכן פרשתנו, שבהם מסופר אודות המכות - דם, צפרדע כו'...

קרירות לקדושה וחמימות בצד שכל

[ביאור ענין מכת דם וצפרדע בעבודת האדם:]

בכדי להיפטר ולצאת ממצרים דלעומת-זה, (על דרך זה הוא גם אופן היציאה ממצרים דקדושה, עבודה שעל פי טעם ודעת. אבל נוגע בעיקר היא היציאה ממצרים דלעומת-זה) יש להכניס חמימות וחיות בעניני הקדושה, כי התחלת כל מיני רע היא הקרירות.

יכולים לחשוב: מה הרעש כל כך שאין חיות והתלהבות (קאך) בקדושה, הרי אינו עושה דברים הפכיים, ולמי איכפת שאין חיות והתלהבות בקדושה?

יש לדעת, שאין זה כמו שחושבים, שאפשר

להיות לא כאן ולא שם (ללא חיות והתלהבות בקדושה, וגם ללא חיות והתלהבות בעניני רע), כי, אם יש קרירות לקדושה, נעשים מונחים סוף-סוף בטומאת מצרים, ר"ל.

ולכן משקיע היצר הרע כחות והשתדלות רבים כל כך כדי לקרר יהודי שלא יתפעל מאלקות, שאפילו בשעה שרואה נס ומופת גלוי, בא אליו היצר הרע וטוען: מה לך להתפעל מענין זה, הרי אתה עצמך מאמין שכל הענינים באים מהקב"ה, והקב"ה הוא כל יכול, שלגביו כל העולמות אינם תופסים מקום, ואם כן פשיטא ששלוש אותיות אינם תופסים מקום אצלו, וביכלתו להחליף צירוף אותיות "חמץ" בצירוף אותיות "שמן", ו"מי שאמר לשמן וידליק הוא יאמר לחומץ וידליק" (תענית כה, א), ומדוע צריך אתה להתפעל ולצאת מהכלים?

כוונת היצר הרע היא לקרר אותו מהתפעלות אלקית, ולפעול בו קרירות לקדושה, שזהו המקור לטומאת מצרים.

איך נפטרים מטומאת מצרים?

ולכן יש לזכור שהדבר הראשון שיש לעשות כדי להיפטר מ"מצרים" הוא - "דם", להתחיל לחיות ולהתלהב בענינים של קדושה.

וכשם שצריך לפעול בעצמו את החמימות בקדושה - דם, כך צריך הוא לפעול בעצמו את הקרירות לעניני העולם - צפרדע, שהם הם ב' התנועות ד"סור מרע" - צפרדע, "ועשה טוב" - דם, ועל ידי שתי תנועות אלו וענפיהם יוצאים ממצרים.

פתיחה

בעזרי"ת.

הננו מתכבדים להגיש לפניכם את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון תתקנ) היו"ל לפרשת וארא, ובו אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבנ"מ זי"ע.

◇ ◇ ◇

מדור "מקרא אני דורש" שבפתח הקובץ עוסק בגדר מכת ערוב שלא מצינו שפירט הכותב לפני המכה מה בדיוק יבוא על מצרים, ויבאר הטעם לזה שרשי' הביא בבע"ח שבאו נחשים ועקרבים ולא פירט חיות אחרות.

מדור "יינה של תורה" עוסק בזה שכל הדברים הקורים בעולם תכליתם לשם עם ישראל, ונלמד דבר זה מהמכות שלא באו רק להעניש את המצריים אלא גם כדי שישאל ילמדו מזה.

מדור "חידושי סוגיות" עוסק בדיון אישו משום חציו, אם זה מפני שנחשב שההיזק נעשה בשעת הדליקה, ויבאר עפ"י אם גאולת מצרים הוי התחלת הגאולה העתידה.

בברכת שבתא טבא
מכון אור החסידות

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כאופן שהופיעו במקורם, אלא עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים הושמט ריבוי השקו"ט והמקורות שהופיעו במקורם, ויש להיפך, אשר במקור הדברים מופיעים בקיצור וכאן הורחבו ונתבאר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבירד הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

תוכן ענינים

מקרא אני דורש ב
נחשים במכת ערוב – מנל?

איך מילא הערוב את "האדמה" שהמצרים עמדו עלי, והלא לכאורה לא מצינו שחיות רעות יהיו בתוך האדמה? ביאור נפלא בטעם שלא הביא רש"י החיות שהביא המדרש שהיו במכת ערוב ולאידך הביא שהיו שם נחשים ועקרבים

(ע"פ לקושי שיחות ח"א ע"ב 24 ואילך)

פנינים ה
סדר ד' לשונות של נאולה כליל הסדר

ע"פ לקושי שיחות ח"א ע"ב 21-20

האם היו ג' המכות הראשונות גם בארץ עשן? ע"פ לקושי שיחות ח"א ע"ב 31 ואילך

יינה של תורה ו
תועלת בני ישראל ממכות מצרים

מה מכריח את רש"י לומר שמכות מצרים נועדו להרבות יראת שמים בבני ישראל? האם כדאית מלחמה של רבבות אנשי חיל בשביל חיוזק האמונה של כמה מבני ישראל? מה עשה הקב"ה בשביל הניגון של עבודת הצדיק? ומה עושים כאשר יש מלחמות עצומות בעולם? התכלית האמיתית במכות מצרים ומאורעות העולם

(ע"פ לקושי שיחות ח"א ע"ב 33 ואילך)

פנינים ט
המעשה הוא העיקר!

ע"פ לקושי שיחות ח"א ע"ב 859 ואילך

הכרלה – דוקא בזמן של "ערוביבא" ע"פ לקושי שיחות ח"א ע"ב 32 ואילך

חידושי סוגיות י
בענין אישו משום חציו

יבא ביאור הנמוק"י דחשיב שההיזק נעשה בשעת ההדלקה, ועפ"י יקשה סתירה מדברי ר' יוחנן גבי תענית ת"כ, ושוב יתירץ ע"פ סברת הנמוק"י עצמו / ידון עפ"י אי שייך לומר דגאולת מצרים הוי התחלת גאולה העתידה

(ע"פ לקושי שיחות ח"א ע"ב 31 ואילך)

תורת חיים יג
דאנה רוחנית לאח שך

דרכי החסידות יד
ההולכים בשבת חסידות חב"ד

שיחות קודש טז
מכת דם וצפרדע בעבודת האדם

(תורת מנחם חב"א ע"ב 316 ואילך)

צוות העריכה וההגהה:

הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי, הרב מאיר יעקב וילברשטרום, הרב צבי הירש ולמנוב, הרב שלום חריטנוב, הרב מנחם טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

מכון 'אור החסידות', סניף ארץ הקודש ת.ד. 2033 כפר חב"ד,
Or Hachasidus - Head Office, 1469 President st. • 6084000
#BSMT, Brooklyn, NY 11213 - United States (718) 534 8673

להערות והארות:

טל' מערכת: 03-3745979 orhachasidutil@gmail.com

הכבוד מרפס
לעילוי נשמת
האשה החשובה מרת
רחמה חי' פחמא ע"ה
בת יכלהט"א ר' חוב
ביסטריצק
וליבות משפחה שחיו

נחשים במכת ערוב – מנלן?

איך מילא הערוב את "האדמה" שהמצרים עמדו עלי, והלא לכאורה לא מצינו שחיות רעות יהיו בתוך האדמה? ביאור נפלא בטעם שלא הביא רש"י החיות שהביא המדרש שהיו במכת ערוב ולאידך הביא שהיו שם נחשים ועקרבם

בדברי ההתראה לפרעה אודות מכת ערוב, אמר משה בשם ה' (פרשתנו ח, יז): "כי אם אינך משלח את עמי, הנני משליח כן ובעבדיך ובעמך ובכתיך את הערוב, ומלאו בתי מצרים את הערוב וגם האדמה אשר הם עלי". ובפירוש רש"י:

"משליח כן – מגרה כן. וכן 'ושן בהמות אשליח בם', לשון שיסוי .. את הערוב – כל מיני חיות רעות ונחשים ועקרבם בערבוביא והיו משחיתים בהם".

ובכללות, מקור דברי רש"י הוא במדרש (שמות רבה פי"א, ג); אולם "נחשים ועקרבם" לא נזכרו בדברי המדרש, וצ"ע במקורו של רש"י שהוסיפם.

ליתר ביאור:

במדרש מובאת מחלוקת תנאים מי היו הבע"ח שבאו במכת "ערוב": לדעת רבי יהודה באו שם "דובים ואריות ונמרים", ואילו לרבי נחמ"י היו אלו "מיני צרעין ויתושין".

אמנם סתם רש"י וכתב "חיות רעות", ולא פירט "דובים ואריות ונמרים" – ולכאורה טעמו הוא משום שלפי "פשוטו של מקרא" אין נפק"מ (ולא יודעים) איזה בע"ח בדיוק היו שם, אלא רק בכללות שהיו אלו "חיות רעות".

ומעתה שוב קשה, אם אפילו הבע"ח שהמדרש מפרט – "דובים ואריות ונמרים" – אין רש"י מפרשם, מה ראה לפרש במיוחד "נחשים ועקרבם" (שאפילו במדרש לא מצינו שיזכירו)?

ב. ונראה לומר, שנתכוון רש"י לפרש את כללות סגנון הכתוב כאן, שלכאורה סתום הוא.

לקראת שבת

המתנהגים ע"פ שיטת חסידות חב"ד בעבודה בפועל ומעשה³.

מגיד מיישרים בעיר ליאזנא

תורת חסידות חב"ד ודרכי עבודתה הנה לבד זאת אשר כמוה ככל חכמה ומדע המשתכלל מעת לעת ומזמן לזמן ומתאמתת במופתי ונסיוני אורחות חיי לומדי' ומקימי' הנה גם נתעשרה חכמתה ומדעה מזמן לזמן, בדור אחר דור.

דור ראשון

הוד כ"ק אדמו"ר שניאור זלמן ב"ר ברוך נולד . . בשנת תק"ה בעיר ליאזנא, ובהיותו בן ט"ו נשא אשה את בת אחד הגבירים בעיר וויטבסק ר' ליב סגל שמו – ויחזיקו חותנו על שולחנו, ובהיותו כבן עשרים – תקכ"ה – יסד את שיטתו שיטת החב"ד ויתעכב בוויטבסק בבית חותנו עד שנת תקכ"ט.

בשנת תקכ"ו פירסם את שיטתו בעבודת הבורא על ידי לימוד והבנה בספרי המחקר והמוסר וייסד קבוצת אברכים מופלגי תורה.

בשנת תקכ"ט נתקבל למגיד מיישרים בעיר ליאזנא וייסד שם ישיבת אברכים מופלגי תורה, וילמדם שיטתו בעבודת ה' ויפרסם את שמו של מורו הגאון הרב המגיד [ממזריטש]...

(מרשימת כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ, נדפסה ב'בטאון חב"ד' גליין 19-20

(38-39), ע' 35-36. המשך הרשימה בשבוע הבא בעז"ה)

(3) בדור השני וביותר בדור השלישי כאשר – ת"ל – עדת החסידים נתגדלה ונתרחבה נפלגו שני אופני הנהגה בעדת החסידים, (א) המרבים ללמוד תורת חסידות בעיון רב ומפלפלים בה בהסבר רב, ונקראו בשם בעלי השכלה, משכילים. (ב) המרבים להתפלל ולהתעסק בעבודה שכלב ונקראו בעלי עבודה, עובדים.

המורד מודפס
לעילוי נשמת
הרה"ח ר' שלמה
בן ר' יעקב ע"ה
יאנג
נפ"ק כ"ז תשרי ה'תשפ"א
תנצ"ה

לקראת שבת

ה

וביאור הענין:

בשאר המכות שהביא הקב"ה על מצרים, הרי בדברי ההתראה שלפני המכה בא ברור תוכן המכה ופרטי. ולדוגמא: במכה הבאה, מכת דבר, לשון ההתראה היא (ט, ג-ד) – "הנה יד ה' הוי' במקנך אשר בשדה, בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן, דבר כבד מאד. והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים, ולא ימות מכל לבני ישראל דבר"; הרי שפירט ברור מי הן הבע"ח שבהן יפגע "דבר כבד מאד".

וכן בדברי ההתראה שלפני מכת ברד, נאמרו פרטי המכה באופן ברור ומפורש (ט, יח-יט): "הנני ממטיר כעת מחר ברד כבד מאד, אשר לא הי' כמוהו במצרים למן היום הוסדה עד עתה. ועתה שלח העז את מקנך, ואת כל אשר לך בשדה, כל האדם והבהמה אשר ימצא בשדה ולא יאסף הביתה, וירד עליהם הברד ומתו" – הרי שפירט ברור כי הברד יפגע בכל האדם והבהמה שיימצאו מחוץ לבית וימיתם. ועד"ז בשאר המכות.

אמנם בנידון דידן נקט הכתוב בסגנון סתום: "הנני משליח בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך את הערוב ומלאו בתי מצרים את הערוב וגם האדמה אשר הם עלי"; ומתוך לשון זו מובן שמדובר בענין של ערובי'א ("את הערוב") ובאופן שתגיע בכל מקום ("בך ובעבדיך ובעמך ובבתיך", "ומלאו בתי מצרים .. וגם האדמה אשר הם עלי"). אבל לא נתבאר: (א) "ערובי'א" ש' מי? (ב) איזו פורענות יש ב"ערובי'א" זו?

ג. וע"ז הוא שמפרש רש"י, שבאומרו "משליח בך את הערוב" כוונתו ל"חיות רעות" שיבואו "בערובי'א".

והמקור לזה שמדובר ב"חיות" דוקא – הוא מהלשון "משליח בך", שפירושו (כדברי רש"י) "מגרה בך .. לשון שיסוי"; והרי ענין של גירוי ושיסוי מתאים הוא בבעלי חיים דוקא, ומעתה מובן בפשטות ענין הפורענות שבזה, כי כשמגרים חיות הרי הם נושכים וממיתים.

אמנם יש לשאול: מנין שהמדובר הוא דוקא ב"חיות רעות"? אולי הכוונה היא שיגרה וישסה את הבהמות הביתיות, כחמורים וכבשים, שהם ינשכו ויזיקו נוכחי שמצינו בפ' האזינו (לב, כד) "ושן בהמות אשלח בס", ורש"י מפרש "מעשה הי' והיו הרחלים נושכין וממיתין". ובפ' בחוקותי (כו, כב) כתב רש"י "כבר היו שנים בארץ ישראל, חמור נושך וממית ערוד נושך וממית"!]

והביאור פשוט:

אם הכוונה היא שגם הבהמות יבואו וישחיתו (כמו החיות הרעות) הרי דבר זה הוא חידוש ונפג גדול – ולא ייתכן שהכתוב יפתום ולא יפרש נס גדול כזה;

ולכן בהכרח שהכוונה היא ל"חיות רעות" שב'לאו הכי נושכות ומשחיתות, והחידוש כאן הוא רק בזה שהקב"ה יגרה אותן באופן של שיסוי חזק, וכן בזה שיבואו (לא כל חי' בפ"ע, אלא) "בערובי'א". [וראה עוד משנ"ת במדור זה לש"פ בחוקותי תשע"ג, וצרף הדברים לכאן].

ההולכים בשיטת חסידות חב"ד

כעבור איזה שנים להתפשטותה של חסידות חב"ד בין ההמון ובעלי עסקים, נוסדה (מעצמה) כת בעלי עבודה כלומר מאלו המתנהגים ע"פ שיטת חסידות חב"ד בעבודה בפועל ומעשה

כת בעלי עבודה

"אין' חכם כבעל נסיון" הוא הפתגם הראשי אצל אבות החסידות החב"ד, וכמאמר הוד כ"ק רבינו הזקן (מיסד חסידות חב"ד) כל ענין החסידות הוא להפך טבע מידותיו.

בשני הפתגמים הקצרים והחדים הללו מבוארת כללות שיטת חסידות חב"ד מהותה תוכנה ופעולתה.

חסידות חב"ד דורשת מאת ההולכים בשיטתה – נוסף על ארחות חיי שאר החסידים – ללמוד מדע החסידות ואשר הלימוד יביא לידי מעשה ופועל להפוך טבע המדות.

זאת אומרת שלא זו בלבד שמדותיו תהיינה ע"פ השכל בהנהגה של תורה במדות טובות אלא שגם המדות הטובות תהיינה ע"פ הבנה שכלית מפני שכך צוה השי"ת ולא מצד טבע טיב לבבו.

אברהם אבינו ע"ה לא עשה כל המעשים הכי נעלים בצדקה ובגמ"ח בנדיבות מופלגת מפני טיב לבבו בלבד, אלא מפני שכך הוא חפץ הבורא ית'.

ולהיות כי לא רבים יחכמו לקבל לימוד תורת החסידות החב"דית העמוקה אבל רבים יכולים להתנהג בהנהגת החסידים החב"דיים הנה כעבור איזה שנים להתפשטותה של חסידות חב"ד בין ההמון ובעלי עסקים, נוסדה (מעצמה) כת בעלי עבודה² כלומר מאלו

(1) המו"ל: הערות 2-3 דלהלן הינן חלק מרשימת כ"ק אדמו"ר מהוריי"ץ.

(2) שם התואר "חסידים" הוא תואר שנתחדש בשנת תקל"ט בפגישה הראשונה הפומבית שנפגש כ"ק אדמו"ר הזקן עם גאוני המנגדים בעיר מינסק, כי עד אז היו נקראים החברייא קדישא תלמידי הבעש"ט, תלמידי הרב המגיד סתם וידעו הכל שהכוונה הרב המגיד ממעזריטש, כי בעת ההיא הנה כבר נתפשט המנהג להיות בכל עיר מגיד מישרים והי' נקרא בשם התואר מגיד דעיר פלוני והעיר שהיו בה אברכים יושבים אצל המגיד נקראו תלמידי מגיד פלוני.

התורה חיים

מכתבי עצת והדרכה בעבודת השי"ת בחיי היום יום

דאגה רוחנית לאח שלך

להשפיע רוחניות, לקבל גשמיות

אפשר הדבר, שהיצר הרע ה"מתחכם" (ה"קלוגניקער") יבוא אליו בטענה, כיון שמוכרח הוא לקבל מהנ"ל תמיכה בגשמיות, לא יהיו דבריו נשמעים, אבל אין הדבר כן, כלל וכלל לא, ואין זה אלא מעצת היצר, וזהו חלקם של כל הת"ח וכל המשפיעים רוחניות, שלפעמים קרובות ביותר, מוכרחים הם לקבל השפעה בגשמיות, דוקא מאלו המושפעים מהם, ואדרבה זהו מחסדי השי"ת, ויעוין ברעיא מהימנא הובא באה"ק סימן כ"ו, "אינון חכמים דדמיון לשבתות ויו"ט לית להון אלא מה דמתקנין ליה ביומא דחול וכו'", ויעוין ג"כ בספר המצות להצמח צדק דף קי"ב ע"ב, במ"ש רבינו הזקן ע"ד הנהגת הרב הקדוש ר' מענדל בארער, שהי' נוהג שלא הי' אומר דברי תורה כ"א במקום שנותנים לו נדבה עיי"ש היטב.

בברכת הצלחה בהנ"ל ות"ח מראש אם יודיעני בשו"ט בזה.

(אגרות קודש ח"ה עמ' קפ"ט)

הנהגה בדרך של קירוב

בהנוגע לשאלתו אם להיות בחתונת אחיו שי' הרי הוראה כללית בענינים כגון אלו היא, שעל ידי הנהגה בדרך של קירוב יכולים לפעול יותר, ממה שע"י דיחוי וריחוק, ואף שאינו כותב פרטי הענינים שביניהם, בכל זה הרושם אצלי שטוב יותר שיהי' נוכח, ולבד ענין האהבת ישראל שבזה, הרי בטח יוכל לנצל את זה אם על אחר או במשך הזמן לקרב את אחיו וב"ג תחי' יותר לדרכי היהדות, והשי"ת יצליחו גם בזה...

(אגרות קודש ח"ה עמ' צ"ז)

להשתדל לקרב לתורה ומצוות

אתענין לדעת מהנעשה עם אחיו שי' אשר בטח מזמן לזמן רואים הם איש את אחיו, ומשתדל לקרבו יותר ויותר לתורה ומצוות.

(אגרות קודש ח"ה עמ' נ"ב)

בטח ידוע לו שביקר אצלי אחיו מוה"ר ... שי'... ומוכרחני לומר שהנני מתפלל ביותר על כבודו שי' כי לפי הרושם שעשה עלי אחיו שי' מקבל הוא השפעה ויש להמשיכו ולקרבו עוד יותר לעניני תורה ויהדות, ובכל זאת כשמדבר אתי לדוגמא עד"ז שחבר הוא ב'טמפל' של הקונסרבטיבים, אינו ניכר בו כלל ואינו יודע כלל, שזה דבר שלא כדבעי למהוי.

והאומנם בדעת כת"ר שי' אשר מה שהביאו השי"ת ל... הוא רק כדי שיהנה מטובה של ארצות הברית ולא יהי' עוד - ח"ו היל"ת - תחת ההרפתקאות שעברו עליו במדינתו מלפנים, ואח"כ האי נוחיות שהי' בצרפת?

ודבר ברור הוא שכיון שנמצא הוא בעיר אחת עם אחיו שי' והשי"ת זיכהו שידוע הוא כת"ר שי' מאור התורה בכלל ותורת החסידות בפרט, הרי מחוייב הוא, ובשון כ"ק מו"ח אדמו"ר בשם כ"ק אביו אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע "כשם שיהודי צריך להניח תפילין בכל יום, כן בכל יום צריך להתענין בחינוך בני-ביתו שיחיו", ובנדון של כת"ר שי' זהו אחיו ובני-ביתו שיחיו אשר על כת"ר שי' מוטל החוב והזכות קדוש לקרב את לבו ולב כב"ב של אחיו שי' לעניני תורה ומצוות ככל האפשרי, ובלי ספק אשר אם יעבוד בזה מדי יום ביומו ובאותיות המתאימות ובנחת, הנה יצליח בזה.

ד. ומעתה יתבאר היטב הטעם שרש"י לא פירש מי היו ה"חיות רעות" - כדברי המדרש (כנ"ל ס"א) :

ב"פשוטו של מקרא" אין הוכחה מי הן ה"חיות רעות" שהיו בתקופה ההיא בסביבות ארץ מצרים, שאותן גירה הקב"ה בהמצריים.

ומה שהמדרש מפרט "דובים ואריות ונמרים" - הרי אם רש"י הי' מעתיק פרט זה, הי' משמע שהביא הקב"ה במיוחד את החיות הללו, גם אם היו במקומות רחוקים ;

והרי משמעות סגנון הכתוב - שלא אמר "הנני מביא עליך חיי" וכיו"ב, אלא רק "משליח בך את הערוב" - היא, שכל החידוש הוא בזה שהקב"ה יגרה וישסה את אותן "חיות רעות" הנמצאות בלאו הכי על אחר (ושיבואו "בערבוביא"), ובדרך הפשט אין להעמיס כאן נסים נוספים.

ה. אך מטעם זה גופא שלא פירט רש"י החיות שבמדרש - הוכרח כן לפרט את ה"נחשים ועקרבים" :

הנה הכתוב מסיים "(ומלאו בתי מצרים את הערוב) וגם האדמה אשר הם עלי'". ופשטות הכוונה בזה היא, ש"הם" מתייחס לבתים או למצריים - אשר הערוב ימלא לא רק את הבתים, אלא ימלא גם את האדמה אשר הבתים עומדים עלי', או המצריים עומדים עלי' (וכן פירש הראב"ע: "וטעם גם האדמה - מקום שאין בתים שם"). והיינו, שהערוב יהי' גם בתוך האדמה.

ולכאורה, הרי זה נס מיוחד ונפלא, שחיות רעות יהיו גם בתוך האדמה, היפך טבען - ואיך מתיישב הדבר עם סגנון הכתוב, שסתם ולא פירש במכה זו חידוש ונס מיוחד (מלבד זה שהחיות באו "בערבוביא") ?

וזהו שמיישב רש"י, שמלבד ה"חיות רעות" הרגילות ההולכות על האדמה, יבואו גם "נחשים ועקרבים" שבטבעם נמצאים הם בכורות שבתוך האדמה (ראה גם ספורנו כאן, שפירש "קרקע אשר עליו הבתים ימלא נחשים וזולתם מהשוכנים במעבה האדמה"), והם שימלאו את "האדמה אשר הם עלי'" באופן של "ערבוביא".

וכבר ידוע זה ממה שכתב רש"י בפ' וישב (לו, כד), עה"פ "והבור ריק אין בו מים" : "מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו" - הרי שנחשים ועקרבים נמצאים בטבעם בכורות שבתוך הארץ, ומתאים הוא איפוא עם סגנון הכתוב שמשמעו כי לא הי' כאן חידוש ונס מיוחד מלבד ה"ערבוביא" שבדבר.

סדר ד' לשונות של גאולה בליל הסדר

והוצאתי אתכם מתחת סבלת מצרים והצילתי
אתכם מעבדתם ונאלתי אתכם בזרוע נטויה ובשפטים
גדלים. ולקחתי אתכם לי (ו, ו-ז)

כתב אדמו"ר הזקן נ"ע בשולחן ערוך שלו
(או"ח סתע"ב סי"ד) "ד' כוסות תיקנו חכמים, כנגד
ד' לשונות של גאולה האמורים בפרשת וארא,
והוצאתי וגאלתי ולקחתי והצלתני".

ויש לבאר הטעם ששינה אדה"ז את סדר ארבע
לשונות של גאולה מסדרם בכתוב - משום שכך
הוא סדרם לפי סדר ד' הכוסות:

"והוצאתי" - כנגד כוס ראשון, שהוא כוס של
קידוש, שבו אומרים "זכר לַיְצִיאת מצרים".

"וגאלתי" - כנגד כוס שני, שהוא כוס של
אמירת ההגדה, החותמת בברכת "אשר גאֵלנו".

"ולקחתי אתכם לי לעם", דקאי על מתן תורה,
שעליו נאמר "היום הזה נהיית לעם לה' אלקיך"
(תבוא כו, ט) - כנגד כוס שלישי, שהוא כוס של
ברכת המזון, שבה נזכר "על תורתך שלמדתנו".

"והצלתני" - כנגד כוס רביעי, שעליו אומרים
את ההלל, השייך בעיקר לגאולה העתידה, שאז
תהי' הצלתם של ישראל משעבוד האומות.

האם היו ג' המכות הראשונות גם בארץ גושן?

והפילתי ביום ההוא את ארץ גושן אשר עמי עמד
עליה לבלתי היות שם ערב (ח, יח)
נחלקו המפרשים אם ג' המכות הראשונות,
שלא נאמר בהן בפירוש "והפילתי גו'", היו גם
בארץ גושן או לא:

האבן עזרא כתב (ו, כד. וראה שם, כט): "מכת
הדם והצפרדעים והכנים היתה כוללת המצרים
והעבריים". אך בשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' תתיג) חלק
עליו והקשה: "אם המכה היתה גם לישראל, מה

לא עמדו דבריו אין בזה הכחשה לנבואתו
ואין אומרים הנה דבר דיכרת ולא בא,
שהקדוש ברוך הוא ארך אפים ורב חסד
וניחם על הרעה, ואפשר שעשו תשובה
ונסלח להם כאנשי נינוה או שתלה להם
כחזקיה. אבל אם הבטיח על טובה ואמר
שיהיה כך וכך ולא באה הטובה שאמר,
בידוע שהוא נביא שקר, שכל דבר טובה
שיגזור הא-ל אפילו על תנאי אינו חוזר. הא
למדת, שבדברי הטובה בלבד ייבחן הנביא.
הוא שירמיהו אומר בתשובתו לחנניה בן
עזור כשהיה ירמיה מתנבא לרעה וחנניה
לטובה אמר לו חנניה אם לא יעמדו דבריי
אין בזה ראייה שאני נביא שקר אבל אם
לא יעמדו דבריי יָדַע שאתה נביא שקר
שנאמר "אך שמע נא את הדבר הזה". ע"כ.
וא"כ מובן דה"ה לנדו"ד שידעינן בודאי
שלא ישוב ח"ו מהבטחתו, "לא איש א-ל
ויכזב . . . ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא
יקימנה", ואומר "לא אחלל בריתי ומוצא
שפתי לא אשנה". ולכך נעשה הדבר כבר
משעה שהובטח, דהוי שוה לזורק חץ
דאמרינן שכבר אינו בידו להשיבו ונעשה
מזמן הזריקה, ה"ה לענין זה שכבר קבעו
מן השמים שבכל דבר טוב לא ישוב אחר
שהובטח. ואף שודאי אין שייך הכרח
כלפי שמיא ואינו שוה לזורק חץ, אמנם
זהו לגבי העושה עצמו, אבל לענין הדבר
הנעשה שוים הדברים, דכשם שהחץ היה
מוכרח כבר מתחילה להזרק ולהזיק במקום
שהזיק אחר זמן, ה"ה לענין הגאולה עצמה
שמוכרחת היא להתקיים אחר שהובטחה
מן השמים ונקבע הכלל דדבר טובה אפילו
על תנאי אינו חוזר.

יתבאר, דלשון החמישי "והבאתי" שנזכר
בכתוב אחר הד' לשונות הוא כנגד עוד
עליה מיוחדת שתהיה אחר זמן מגאולתנו
העתידה, וכידוע בענין התחלקות התקופות
דימות המשיח וחד חרוב כו' (עיין ר"ה לא,
א. רמב"ן עה"ת בראשית ב, ג. לקו"ש ח"ז ע' 193
ואילך. חכ"ז ע' 198 ואילך. ושי"ג). דהנה לפום
ריהטא היה אפשר לומר דכשם שלענין אב
נזקין דאש אמרינן דבשעת הדלקה כבר
נעשה ההיזק שלאחר זמן, כ"ה בנדו"ד,
דממה שכל הלשונות [אף זו החמישית]
נזכרו כבר בגאולה הראשונה, מבואר לנו
דגאולת מצרים חשובה כבר התחלת כל
הגאולות עד תומם, דכיון שמובטחים
ועומדים המה כל הגאולות מאז, ה"ה כמי
שהתחילו כבר. וכמו שהוא במדת פורענות
דאש שהכל נעשה מתחילה, כ"ש בדבר
טוב דמרוכה מדה טובה ממדה פורעניות
(יומא עו, א). אולם לפי המתבאר לעיל היה
לנו לדחות כל זה, דהא הכא עסקינן בדבר
הבא מן השמים, וכבר נתבאר לנו דכלפי
שמיא אין שייך לומר שנעשה הדבר כבר
כל זמן שלא בא בפועל ממש, והאיך נוכל
לומר שהותחלו הגאולות במה שנזכרו
והובטחו אז.

איברה די"ל דבאמת שפיר אפ"ל
כנ"ל דגאולת מצרים הוי התחלת גאולה
העתידה [וזהו סוד הדין דמזכירין יציאת
מצרים אף לימות המשיח, כמבואר בסוף
פ"א דברכות], ובהקדים מ"ש הרמב"ם
בהל' יסוה"ת פ"י ה"ד לענין דיני נבואה,
וז"ל: דברי הפורענות שהנביא אומר, כגון
שיאמר פלוני ימות או שנה פלונית שנת
רעב או מלחמה וכיוצא בדברים אלו, אם

ראי' יש בה לפרעה שישלח את ישראל? (וכן הוא
לדעת הרבה מפרשים, הובאו בתו"ש וארא ז, יז, ח, יג).

והנה מזה שרש"י בפירושו עה"ת לא כתב
כלום, משמע שלדעתו היו הדברים כפי שנראה
מפשוטם של כתובים, שרק מכת ערוב שבה נאמר
"והפילתי גו'" לא היתה בארץ גושן, משא"כ ג'
המכות הראשונות היו גם בארץ גושן (והא דאי'
בשמו"ר פ"ט, י (וש"ג) ועוד "מצרי וישראל בבית אחד והגיגית
מלאה מים ומצרי כו' מוציאה מלאה דם וישראל שותה מים
כו'" - לא הובא בפירוש רש"י עה"ת כלל). וצ"ב אמאי לא
חש רש"י לקושיית הרדב"ז.

ווי"ל, שלשיטת רש"י, על פי פשוטם של
כתובים, ג' המכות הראשונות לא היו כדי להביא
"ראי' לפרעה שישלח את ישראל", אלא טעם אחר
הי' בהן, ומטעם זה גופא הי' הכרח שג' מכות אלו
יהיו גם בארץ גושן:

ב' המכות הראשונות, דם וצפרדע - היו מכות
היאור (ראה פרשתנו ז, כ: "ויך את המים אשר ביאור",
ושם, כח: "ושרץ היאור צפרדעים"), והכוונה בהן היתה
להלקות את יראתם של המצרים, כדי שעל ידן
ידע פרעה "כי אני ה'" (שם, יז ובפרש"י). ולכן הי'
הכרח להכות גם את חלק היאור אשר בארץ גושן,
דאל"כ הי' פרעה חושב שאותו חלק אין ב"יכולת
ה'" לשלוט עליו ח"ו.

ועד"ז במכת כנים, מכיון שהכוונה היתה
להראות לחרטומי פרעה ש"אצבע אלקים היא"
(פרשתנו ח, טו) ולא מעשה חרטומים, היתה המכה
צריכה להיות בכ"ז ארץ מצרים, כי אם היתה
המכה רק על חלק מסויים, היו החרטומים
חושבים שסיבת הדבר היא כחם המוגבל של משה
ואהרן (אף שהיו מודים שכחם גדול יותר מכחם
של חרטומי מצרים, שלא יכלו להעלות הכנים
כלל), ולא היו מודים שהיא "אצבע אלקים".

ורק אחרי שכבר הראה הקב"ה ש"מאת ה'
היתה זאת" - הרי מכאן ואילך "והפילתי ביום
את ארץ גושן אשר עמי עומד עלי' גו'", ולא היו
המכות במקום מושבם של בני"י.

הכבוד מרוב
לעילוי נשמת
מרת ציפורה נאמן בת גרשם
נלבית ערב יום הדין
התשנ"ח
הנצחה

תועלת בני ישראל ממכות מצרים

מה מכריח את רש"י לומר שמכות מצרים נועדו להרבות יראת שמים בבני ישראל? האם כדאית מלחמה של רבבות אנשי חיל בשביל חיוק האמונה של כמה מבני ישראל? מה עשה הקב"ה בשביל הניעון של עבודת הצדיק? ומה עושים כאשר יש מלחמות עצומות בעולם?

התכלית האמיתית במכות מצרים ומאורעות העולם

אודות יחסו של פרעה לציווי ה' על שחרור בני ישראל ממצרים, נאמר בפרשתנו "ואני אקשה את לב פרעה, והרביתי את אותותי ואת מופתי בארץ מצרים" (פרשת ז, ג. וראה גם שמות ד, כא).

ופירש רש"י, שמטרת הכבדת הלב והמכות הרבות, היא: "טוב לי שיתקשה לבו, למען הרבות בו אותותי ותכירו את גבורותי, וכן מדתו של הקב"ה מביא פורענות על האומות עובדי כוכבים כדי שישמעו ישראל ויראו". והיינו שמטרת הכבדת הלב והמכות היא בכדי ש"ישמעו ישראל ויראו".

והדבר תמוה:

הלא המכות היו נחוצות בכדי להעניש את המצרים, וכמו שהבטיח הקב"ה לאברהם "וגם את הגוי אשר יעבודו דן אנכי" (לך טו, יד), וכפי שכתב הרמב"ם (הל' תשובה פ"ו ה"ג. ובארוכה יותר בשמונה פרקים פ"ח) אודות מטרת הכבדת הלב והמכות: "לפי שחטא מעצמו תחלה והרע לישראל הגרים בארצו... נתן הדין למנוע התשובה ממנו, עד שנפרע ממנו, לפיכך חזק הקדוש ברוך הוא את לבו".

ועונש זה, פעל פעולתו וביטל את תקיפות מצרים ומציאותה הטמאה, וכפי שכתב הספורנו (כאן) "אמר, שירבה את אותותיו ואת מופתיו, וזה להשיב את המצרים בתשובה,

לקראת שבת

שהדלקת האש כמוה כזריקת החץ בזה שאחר רגע ההדלקה כבר יצא ממנו ושוב אינו יכול עוד להחזיר הדבר לקדמותו ולמנוע ההזיקות שיבואו, כזורק חץ שאחר רגע הזריקה כבר אינו בידו להשיבו ולמנוע ההיזק, ולכך אמרין דלגבי המדליק בההיא שעתא שהצית כבר נעשה כל ההיזק כיון שלאח"כ כבר אי אפשר לו למנוע שלא יבוא מזה ההיזק נומה שיכול לכבות האש, כבדוגמא שכתב הנמוקי יוסף גבי נרות שבת, ה"ז פעולה חדשה של כבוי האש, וכגון בעניננו שיניח תריס בפני החץ לעצור

הילוכו, אבל פעולת זריקת החץ והדלקת האש אינה יכולה ליפסק מצד עצמה, המעתיק]. ומעתה מחוור היטב הא דלא שייך לומר כן לענין הדליקה ששרפה את היכלנו, דכלפי שמיא ודאי אין שייך לומר דאחר רגע הראשון אי אפשר למנוע ההיזק מלבוא. עיי' רש"י דברים לב, מא: "אשיב נקם וגו', למדו רבותינו באגדה מתוך לשון המקרא שאמר ותאחז במשפט ידי לא כמדת ב"ו מדת הקב"ה, מדת ב"ו זורק חץ ואינו יכול להשיבו והקב"ה זורק חציו ויש בידו להשיבם כאילו אוחז בידו, שהרי ברק הוא חצו שנאמר כאן ברק חרבי ותאחז במשפט ידי כו'". והיינו דבכל רגע עד שיבוא ההיזק עצמו עדיין לא נעשה שום דבר בלפי שמיא, ויכול הדבר שלא יהיה כלל. וזהו שאמר ר"י לענין ת"ב שהיה ראוי להיות בעשירי שבו נשרף ההיכל בפועל, דאף שהוצת באש בתשיעי, לא נעשה החורבן שהיה מן השמים עד עשירי.

וע"פ ביאור זה יש לפלפל בדרך הדרוש לענין ד' לשונות של גאולה שבריש פרשתנו. דהנה, ידוע דד' לשונות הללו ירמוזן לד' גאולות מגלות מצרים ושאר גלויות נוא"כ

עצמו) ומת לאו בר חיובא הוא, אלא לאו ש"מ דלאו כמאן דאדליק השתא בידיים חשבינן ליה אלא כמאן דאדליק מעיקרא משעת פשיעה חשבינן ליה, וכן הדין לענין שבת דכי אתחיל מערב שבת אתחיל וכמאן דאגמריה בידיים בההוא עידנא דלית ביה איסור חשיב". עכ"ל. היינו, דאף שבשעת ההיזק עצמו אנוס הוא (שא"א לו להציל) לאו אההיא שעתא מחייבין ליה, רק אשעת הדלקת האש בתחילה כיון דחשיב שאז כבר נעשו ההזיקות שהיו אח"כ, וההיא הדלקה ברצון גמור היא.

והנה, לכאורה מצינו סתירה מפורשת לזה מדברי ר' יוחנן עצמו בש"ס, והוא בהא דאיתא בתענית לענין תשעה באב (כט, א): "תניא... בשבעה (באב) נכנסו נכרים להיכל ואכלו וקלקלו בו שביעי שמיני, ותשיעי סמוך לחשכה הציתו בו את האור והיה דולק והולך כל היום כולו שנאמר אוי לנו כי פנה היום כי ינטו צללי ערב, והיינו דאמר רבי יוחנן אלמלי הייתי באותו הדור לא קבעתיו אלא בעשירי מפני שרובו של היכל בו נשרף". ולשיטת ר' יוחנן עצמו, דהמדליק אש כבר נעשו בההיא שעתא כל ההזיקות שבאו מן האש – תימה גדולה מה שאמר בעצמו לענין ת"ב דהיה ראוי לקבוע התענית בעשירי באב שבו נשרף רוב ההיכל, הא מ"מ בתשיעי הציתו נכרים את האור, ולשיטת ר"י חשיב החורבן כאילו כבר נעשה כולו בתשיעי?!

איברא דלכשנדייק היטב בגוף סברת הדין דר"י לענין המזיק באש, א"ש שיטתו לענין ת"ב. ובהקדים דהנה, הא דאמרין דהדלקת האש שוה לזריקת החץ (שהנזק הבא הוא מכח הזורק עצמו) הוא מחמת

בענין אישו משום חציו

יביא ביאור הנמוק"י דחשיב שההיזק נעשה בשעת ההדלקה, ועפ"י יקשה סתירה מדברי ר' יוחנן גבי תענית ת"ב, ושוב יתרץ ע"פ סברת הנמוק"י עצמו / ידון עפ"י אי שייך לומר דנאולת מצרים הוי התחלת נאולה העתידה

איתא בב"ק כב ע"א לענין אב נזיקין דאש שחייבה תורה בתשלומין: "אתמר, ר' יוחנן אמר אשו משום חציו (חייבו הכתוב דאיהו קעביד דהוי כזורק חץ. רש"י), וריש לקיש אמר משום ממונו (כשורו ובורו שהזיקו. רש"י). פירוש, דלר"י הוי כמזיק בעצמו כיון שהוא מכוחו (והמזיק בכוחו ובחציו כמזיק בידו), ולר"ל לא חשיב מכוחו ("דאש מא"י הוילכת ודולקת למרחוק" - רש"י שם) רק הוא כממונו שהלך והזיק לבדו כשור ובור.

והמזרם, דלשיטת ר' יוחנן מיד כשמבעיר האש מתחייב בהיזק הנעשה לבסוף, וכזורק חץ שברגע הזריקה, כשיצא החץ מידו, מתחייב על כל ההיזק דלאחר מכן (משא"כ לר"ל דרק בשעה שיזיק יחול החיוב דרק בזה הרגע מזיק ממונו). וכמבואר היטב בדברי הנמוקי יוסף הידועים (י, א מדפי הרי"ף): "אשו משום חציו, כאילו בידו הבעירו (להדבר שניזק) כדאמרן. ואי קשיא לך א"כ היכי שרינן

המדרש מדרש לעילוי נשמת הרב שמואל ב"ר מנחם שמואל דוד הלוי ז"ל רייזשיק נפטר כ"ב סיון ה'תשנ"ב

לקראת שבת

בהודיע להם גדלו וחסדו באותות ובמופתים, כאמרו בעבור זאת העמדתך, בעבור הראותך את כחי".

ומכיוון שהמכות הן עונש עבור המצרים, וגם בשביל החזרתם בתשובה, מהו ההכרח לומר שהמכות הן גם עבור בני ישראל עצמם - "שישמעו ישראל וייראו"?

כל מאורע בעולם הוא "בשביל ישראל"!

אודות תכלית בריאת העולם הזה נאמר בכתוב (בראשית א, א) "בראשית ברא אלקים", ודרשו חז"ל, והובא בפירוש רש"י, ש"בראשית" הוא מלשון "ב' ראשית": "בשביל התורה שנקראת ראשית דרכו, ובשביל ישראל שנקראו ראשית תבואתה". והיינו, שהעולם אינו מציאות בפני עצמו ח"ו, אלא נברא מאת ה' בתכלית ובכוונה מיוחדת, והיא בשביל ישראל והתורה.

ומכך מובן, שכל המאורעות שבעולם, הרי נוסף לכך שהם באים מאת ה' בהשגחה פרטית על כל פרט ומאורע, הרי באמת כל פרט ופרט מביא תועלת לישראל ולתורה. וגם באותם דברים שנתפרש בתורה טעמים וסיבות, שיש בהם תכלית מסוימת שאינה קשורה בישראל, הנה מכיוון שמציאות העולם היא רק בשביל ישראל, על כן כאשר מתבוננים לעומקם של דברים, לפנימיותם ולאמיתתם, רואים כיצד תכלית הדבר היא בשביל ישראל.

וזהו ההכרח לומר, שתכלית הכבוד לב פרעה והמכות היא בשביל ישראל, כי הן אמת שהי' הדבר עונש לפרעה, וגם נתבטלה על ידי זה תוקף וקליפת מצרים, אך עדיין אין רואים בזה תכלית ותועלת לבני ישראל, ועל כן פירש שפנימיות ואמיתות מטרת המכות היא בשביל שבני ישראל ייראו מה' בראותם את מכות מצרים.

מלחמת שבע שנים – בשביל נינון לעבודת הצדיק

יסוד זה, שתכלית כל המאורעות בעולם היא רק בשביל ישראל, רואים גם בהפסרת פרשתנו (יחזקאל כט, א ואילך):

בהפסרה מובאת נבואתו של יחזקאל על ארץ מצרים, שתיחרב משום שהיו "משענת קנה" לבני ישראל, ומאריך בחורבנה ובגורלה, ומסיים שנבוכדנצר מלך בבל יכבוש ויבזוז אותה. ובפשוטות שייכות ההפסרה לפרשתנו, היא בכך שהפרשה מתארת את מכות מצרים, וגם ההפסרה היא נבואה אודות חורבן מצרים מאות שנים לאחר יציאת מצרים.

והנה, בסיום ההפסרה מובא כיצד הקב"ה אומר ליחזקאל: "ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל, ולך אתן פתחון פה בתוכם, וידעו כי אני ה'", והיינו, שכאשר ינבא את כל האמור, והדבר יבוא לידי פועל, יחזק הדבר את אמונתם של בני ישראל בנבואתו, וכפי שפירש במצודות: "אז תוכל לפתוח פיהם להוכיחם... בראותם שנבואתך מתקיימת".

ולכאורה גם שם יש לתמוה: הלא הנביא עצמו מבאר את סיבת עונש המצריים: "יען היותם משענת קנה לבני ישראל" (כט, ו), וגם לכך שנבוכדנצר יכבוש את מצרים יש טעם

הבדלה – דוקא בזמן של "ערבוביא"

והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן אשר עמי עמד עליה לכלתי היות שם ערב (ח, יח)

במפרשים (ראה הנסמן בתו"ש וארא ז, יז, ח, יג) שקלו וטרו במה שלא נאמר "והפליתי" בג' מכות הראשונות (וראה לעיל במדור עיונים).

ויש לומר בזה בדרך הדרוש, שדוקא במכת ערוב, שעירב הקב"ה "כל מיני חיות רעות ונחשים ועקרבין בערבוביא" (לשון רש"י ח, יז) - ה' מקום למחשבת חוץ, שכאילו הסיר הקב"ה את כל המחיצות, שכמו שהסיר הקב"ה המחיצה בין ח' לחי' ולנחש ועקרב, כן נפרץ הגדר בין ישראל לעמים להבדיל. ולכן דווקא במכת ערוב נאמר "והפליתי", כי חפץ הקב"ה להראות שהמחיצה שבין ישראל לעמים קיימת גם בשעה ההיא.

ויש ללמוד מזה הוראה לימינו אלו:

אם בהיותם במצרים, עוד קודם מתן תורה, ולפני הזמן ש"בנו בחרת מכל עם ולשון" (נוסח ברכות ק"ש), עשה הקב"ה נס מיוחד והפלה בין ישראל למצרים כדי לשלול חשש התערבות בין ישראל לעמים - כ"ש וק"ו בזמן הזה, בשעה שיש ערבוביא בעולם, ונפרץ גדרו של עולם באופן שלא ה' לעולמים, שיש צורך מיוחד לחזק את המחיצה שבין ישראל לעמים.

וכמו שבזמן ההוא היתה ההבדלה בין ישראל לעמים בנוגע לכל אחד מישראל, אפילו אלו שלא רצו לצאת ממצרים (ראה פרש"י בא"י כב. בשלח יג, יח) - כן הוא בימינו אלו, שמחיצה והבדלה זו נוגעת לכל איש ואשה אשר בשם ישראל יכונה, ויש להשתדל לחזקה בכל מה דאפשר.

המעשה הוא העיקר!

וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב וארא - אל האבות (נ, ג רש"י)

ידועה השאלה (ראה רא"ם ושפ"ח. ועוד): מה מוסיף רש"י בפירושו "אל האבות", והרי מפורש בכתוב "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב"?

ויש לבאר, בהקדים הידוע (ראה תורה אור ריש פרשתנו ועוד) שעבודת האבות הקדושים היתה בעיקר עבודת המדות שבלב: עבודת אברהם היתה במדת האהבה להקב"ה, כמ"ש "אברהם אוהבי" (ישעי' מא, ח), עבודת יצחק היתה במדת היראה, כמ"ש "פחד יצחק" (ויצא לא, מב), ויעקב - מדתו היתה מדת הרחמים והתפארת.

והנה בענין עבודת המדות ידוע, שבנוסף לגודל מעלת המדות מצד עצמן, הרי הן מביאות גם לעשיית פעולות ומעשים טובים. ולכן האהבה היא שורש לרמ"ח מ"ע והיראה לשס"ה ל"ת, כי האוהב את ה' רוצה לידבק בו על ידי קיום המצוות, והירא ממנו יתברך ירא לעשות עבירה ר"ל, וכן הוא בשאר המדות, וכמבואר בספר התניא (פ"ד).

ועל פי זה יש לפרש דברי רש"י "וארא - אל האבות", שבא לרמוז, שאף שגדלה מעלת עבודת אברהם יצחק ויעקב באהבתם ויראתם להקב"ה, הנה עיקר מעלתם היא מה שנקראו "אבות", דהיינו שעבודת המדות שלהם הולידה תולדות, שהם מעשים טובים, כמארז"ל "תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים" (רש"י ר"פ נח. ב"ר פ"ל, ו).

המבואר שם "פעולתו אשר עבד בה נתתי לו את ארץ מצרים" וגו' (כט, כ), וכיצד שייך לומר שכל מלחמות עצמות אלו הן רק בשביל שבני ישראל יתחזקו באמונתם בנבואת יחזקאל? והתמיהה גדלה עוד יותר: הלא נבואות אלו נאמרו בשנה העשירית ובשנה העשרים ושבע לנבואת יחזקאל, וכבר ה' נביא ידוע ורוב בני ישראל האמינו בנבואתו, ונמצא שהקב"ה עושה מלחמה בין מלכויות אדירות על ידי רבבות אנשי חיל וצבאות עצומים, וכל זאת, רק בכדי שמתי מעט מבני ישראל יתחזקו באמונתם בנבואת יחזקאל!

אמנם, על פי המבואר למעלה, הדברים מובנים. כי למצרים ולבבל אין מציאות לעצמם, וכל תכליתם היא בשביל התורה ובשביל ישראל, וממילא כאשר ניטשת מלחמה אדירה ביניהם, ובוודאי הדבר בהשגחה העליונה, הנה אין די במציאת טעמים שונים הקשורים למצרים ולבבלים עצמם, אלא בהכרח שיש בזה תכלית ותועלת גם לבני ישראל. ועל כך מסיים הכתוב, שמלחמה אדירה זו תכליתה הפנימית והאמיתית היא לחזק חלק קטן מבני ישראל באמונתם.

ובאמת, מצינו דומה לזה בהקדמת פירוש המשנה לרמב"ם: "שיכול להיות שאחד יבנה ארמון כליל היופי ולנטוע כרם חשוב, ואפשר שיהי' הארמון ההוא מזומן לאיש חסיד שיבוא באחרית הימים ויחסה יום אחד בצל קיר מן הקירות ההם כו', או ייקח מן הכרם כו'". ומצינו שתיתכן קיומה של אחוזה עצומה, רק בשביל יום אחד שישנה בה החכם.

וכן מצינו במאמרי אדמו"ר הזקן (תקס"ה ח"א עמ' רב) בשם הבעש"ט: "שהי' איזה מלחמה ז' שנים בין שני גויים, בשביל שיבררו הקולות מתרועעת המלחמה כו', ויעשה מהם איזה ניגון שיעבוד הצדיק את ה' בניגון ההוא". ונמצא שמלחמה שבע שנים בין שתי אומות היא רק בשביל ניגון אחד שצדיק יעבוד בו את ה'.

מכל האמור יש ללמוד בעבודת הבורא ית':

כאשר מדובר על עבודה לקרב את בני ישראל לתורה ומצוותי', יש והאדם עושה חשבונות שממילא רוב היהודים שבסביבתו הם שומרים תורה ומצוות, ואלו שיש לפעול עליהם הם מתי מעט, וגם ספק אם יושפעו כראוי, וממילא מוטב שיתעסק בעבודתו עם עצמו לעלות מעלה מעלה בלימוד התורה ועבודת השם.

ומה הפטרה למדנו שהדברים קל וחומר:

אם הקב"ה עשה מלחמות גדולות ואדירות, בשביל התועלת שתצא אפילו למתי מספר מבני ישראל, שישמעו לדברי הנחמות של יחזקאל הנביא, הרי כ"ש וק"ו, שכדאי לכל אחד ואחד לעשות כל התלוי בו, לקרב אפילו עוד אחד שיניח תפילין וישמור שבת וכיוצא בזה.

והרי פסק דין ברור ברמב"ם: שלעולם יראה האדם כאילו מצבו הוא שחציו זכויות וחציו עוונות, וכן גם העולם במצב זה, ואם "עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה" (הל' תשובה פ"ג ה"ד), וממילא יתכן שקירוב יהודי זה יהי' הדבר שיכריע כף המאזניים לכף זכות ויזרו ויקרב את הגאולה השלימה בעגלא דידן ובזמן קריב.